

ось усе, що залишалося Європі від колись могутньої Османської імперії. Перемога Балканських держав означала падіння турецького панування майже над всією територією Балканського півострова. Крім того, Перша балканська війна послабила позиції австро-німецького блоку [2: 754].

Російська дипломатія, створюючи балканський блок, готувала зброю для світової війни, яка насувалася. Зброя вийшла з рук тих, хто її готував. Між учасниками Балканського союзу загострилися суперечності, насамперед через так зване Македонське питання і підривною діяльністю Австро-Угорщини, і як наслідок в червні 1913 р. виникла міжсоюзницька, чи Друга балканська війна. [3:27]

Друга балканська війна означала нове співвідношення сил на Балканах. Замість єдиного балканського блоку, що об'єднався під егідою Росії тепер утворилися два табори: Сербія, Греція і Румунія – з одного боку, Болгарія, яка розпочала переговори з Туреччиною – з іншого. Сам факт розпаду балканського союзу був надзвичайно вигідним для Німеччини і Австрії. Проте ця перемога зменшувалася через перехід Румунії в табір Антанти. Після Бухарестського миру держави провели роботу, спрямовану на закріплення свого впливу на кожний табір. Російський уряд намагався примирити Болгарію з Сербією та Румунією і поновити попередній Балканський договір. Німеччина і Австро-Угорщина докладали зусилля для подальшого розколу Балканських держав, прагнучи протиставити Сербії турецько-болгаро-румунську комбінацію. Одним із головних засобів імперіалістичних держав у боротьбі за політичну орієнтацію Балканських держав було надання їм позик і постачання зброї. [2:758-759]

Крім того, Балканські війни призвели до загострення російсько-австрійських протиріч, продемонстрували безумовну підтримку Німеччини австрійської експансії на Балканах. Утримуюча дія Німеччини на імперію Габсбургів і Великобританії на Росію призупинили перетворення Балканських війн в європейську і в світову війну. Однак півострів продовжував залишатись зосередженням імперіалістичних протиріч великих держав і міжнаціональних конфліктів. Це і перетворювало його в "порохову бочку Європи".

Підводячи підсумок, можемо однозначно стверджувати, що російсько-турецька війна, Боснійська криза 1908 р., і, звичайно, Балканські війни були, по-суті, єдиним процесом поділу європейських володінь в Туреччині, і у вирішенні якого на свою користь була зацікавлена кожна із великих європейських держав.

Література

1. Всемирная история. Т. VII. – М., 1960.
2. История дипломатии. В 2 т. Т.2. – М., 1963.
3. Марущак М. Історія дипломатії ХХ століття: Курс лекцій. – Львів, 2003.
4. Нарочницкий А. П. Берлинский конгресс. Россия и ложные славяне // Новая и новейшая история. – М.: Наука, 1979. – №2.
5. Писарев Ю. Балканы и Европа на пороге Первой мировой войны // Новая и новейшая история, 1969. – №3.
6. Туполев Б. Происхождение Первой мировой войны // Новая и новейшая история, 2002. – №4-5.

Віталій Михайлиця
наук. керівник – асист. О.П. Валіон

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Зовнішні відносини впродовж тривалого часу відігравали важливу роль в історичному процесі, будучи невід'ємною частиною історії кожної країни. Характерною в цьому плані є доля Сполучених Штатів Америки, що пройшли шлях від колишньої заморської колонії до визнаного світового лідера, яким є досі. Цей процес не був одномоментним актом, а розтягнувся на два століття і складався з кількох послідовних етапів, кожен з яких відіграв визначену роль. Особливе місце належить періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст. Його ототожнюють з процесом виходу США на світову зовнішньополітичну арену й активізацією боротьби за сфери впливу та ринки збуту, що назавжди змінили міжнародний статус цієї країни.

Тому метою даної роботи є всебічне дослідження цього етапу, що може служити ключем до розуміння феномену Сполучених Штатів як глобального чинника в сфері міжнародних відносин.

Оскільки дана проблема не втратила своєї гостроти й сьогодні актуальність дослідження стає цілком зрозумілою.

Для розв'язання поставленої проблеми слід вирішити наступні завдання:

- визначити причини, що зумовили переорієнтацію зовнішньополітичної діяльності США;

- окреслити основні напрямки економічної і політичної експансії Сполучених Штатів;

- охарактеризувати основні шляхи і методи їх діяльності на даних напрямках.

Хронологічно дана проблема обмежена конкретними датами: 1898 рік – іспано-американська війна і 1914 рік – початок Першої світової війни.

Останнє десятиліття XIX ст. і перше XX ст. в історії Сполучених Штатів – це період імперської експансії, адже саме тоді держава поширила свій вплив, а подекуди і владу на віддалені території в Атлантичному і Тихому океанах, а також у Центральній Америці.

Джерела американського експансіонізму в цей період досить різноманітні. По світі прокотилася імперіалістична лихоманка: європейські держави поспішали поділити Африку, змагалися за сфери впливу та торгові інтереси в Азії. Багато американців почали відчувати, що для забезпечення власних інтересів Сполучені Штати теж мають визначити межі свого впливу[3:194-196]. Наступну групу факторів, які спричинили зміну зовнішньої політики США, становили економічні і соціальні проблеми, зумовлені бурхливим розвитком капіталізму. Саме в цей період особливо помітною була невідповідність між лідерством Сполучених Штатів у світовому промисловому виробництві та їх становищем на світовому ринку. Впливові підприємці стали активно вимагати нових ринків збуту і джерел сировини. З огляду на ці причини боротьба за переділ сфер впливу стає неминучою[5:201].

Першим кроком для реалізації цих задумів стала іспано – американська війна 1898 р. в результаті якої від ослабленої Іспанії США отримали, за Паризьким мирним договором, Філіппінські острови, острів Пуерто-Ріко, острів Гуам з групи Маріанських островів. Куба проголошувалась незалежною державою, але в текст її конституції було внесено "поправку Платта"- статтю, що надавала США право втручатися у внутрішні справи Куби і визначати її зовнішню політику. Таким чином, Сполучені Штати отримали під свій контроль острови в Карибському морі, центральній частині Тихого океану та поблизу Азіатського континенту [1:77].

Важливий вплив мала війна 1898 р. і на світову політику: якщо до цього часу йшов переділ територій ще не захоплених європейськими державами, то тепер США захопили колонії, які належали Іспанії. Відтак іспано-американська війна була першою війною не за поділ, а за перерозподіл уже поділених територій [2:140].

Після перемоги в цій війні Сполучені Штати досягли нового успіху. Активно втрутившись у венесуельський конфлікт 1902-1903 р., що розгорівся між цією латиноамериканською країною і Англією, а також Німеччиною та Італією, які вимагали від неї виплати боргів капіталістам цих країн і призвів до блокади венесуельських портів німецьким флотом. Президент США Теодор Рузвельт, захищаючи інтереси нафтових монополій своєї країни, пригрозив направити свій військово-морський флот до берегів Венесуели і розпочати військові дії. Німеччина була змушена зняти блокаду.

З цього часу вплив Сполучених Штатів Америки в районі Карибського басейну значно посилюється і не в останню чергу завдяки тому, що вони не обмежували себе у виборі методів його поширення.

Утвердившись в Карибському басейні і островах Тихого океану в Сполучених Штатах відчували потребу будівництва міжокеанського каналу, що мав відігравати важливе економічне і стратегічне значення. В 1901-1903 роках США під приводом посередництва втрутилися у громадянську війну в Колумбії на боці сепаратистів Панамі, а вже 22 січня 1903 року уряд Сполучених Штатів нав'язав Колумбії угоду Хейя-Ерана, згідно якої остання віддавала Штатам в оренду на 99 років територію Панамського перешийку для будівництва каналу. Під тиском колумбійського народу парламент відмовився ратифікувати договір. У відповідь США ініціювали повстання на Панамському перешийку та в 1903р. проголосили Панаму незалежною республікою. Її уряд без жодних зволікань задовільнив всі вимоги американської дипломатії. Американські війська залишались в Панамі, яка фактично знаходилася під протекторат США- всі перешкоди для будівництва майбутнього Панамського каналу було усунуто[6:122].

Така поведінка США за влучним виразом Теодора Рузвельта отримала назву політики "великої палиці".

Після захоплення Панамою розпочалася інтервенція Сполучених Штатів в інші країни Латинської Америки. 1905 року американський сенат прийняв рішення про збір податків в

Домініканській республіці і у відповідь на народний опір послав морську піхоту, яка окупувала країну. В 1909 році окуповано Нікарагуа, в 1911 взято під контроль Гондурас. В 1914 і 1916 рр. війська США двічі захоплювали територію і порти Мексики [4:588-589].

Дещо іншу форму вираження отримала американська експансія в цьому регіоні в період правління президента У.Тафта (1909-1913), зосередивши свою увагу на поширенні економічного впливу. В дипломатичних колах ця політика отримала назву "дипломатії долара". Її суть полягала в наданні на кабальних умовах позик, фінансово-економічної допомоги, сприянні вивозу приватного капіталу в Латинську Америку. Загальна сума цих надходжень в країні Латинської Америки (Колумбію, Аргентину, Бразилію та ін.) на 1913 р. становили 1,5 млрд. доларів. За допомогою "доларової дипломатії" Сполучені Штати намагалися вирішити два основні завдання: встановити контроль над економікою латиноамериканських країн і одночасно усунути вплив європейських країн в цих територіях [6:154-155].

Проте, навіть при такому значному розширенні зони впливу, стало зрозуміло, що американський континент не в змозі задовільнити вимоги і запити північноамериканського капіталу. Саме тому в США почали розглядати Китай, як один з найважливіших майбутніх ринків для американських товарів і капіталу. Перший крок щодо цього було зроблено в ході іспано-американської війни – захоплення Філіппінських островів, що створило плацдарм для американського проникнення на Далекий Схід. Проте не маючи змоги протистояти тут могутнім європейським колоніальним державам (Англії, Франції, Німеччині, Росії) Сполучені Штати стали на шлях проголошення вільного доступу товарів і капіталів – "політика відкритих дверей", небезпідставно сподіваючись на конкурентоспроможність своїх товарів. Ця стратегія була викладена в "доктрині Хея" 1899 р., в якій було викладено правила економічного суперництва й поведінки великих держав на китайському ринку. США пропонували керуватися джентльменськими принципами: сфери впливу, які вже склалися на той час, не порушувати, але в кожній з них дотримуватися єдиної тарифної політики, однакових зборів за портові послуги і залізничні перевезення; висувалися привабливі ліберальні принципи вільної торгівлі й рівних можливостей, що на думку американських підприємців і дипломатів посилювало б вплив Сполучених Штатів Америки в регіоні. І хоча жодна з провідних європейських держав однозначно не схвалила цієї пропозиції, США вже в 1900 р. оголосили про досягнення міждержавної угоди і введення в дію "стратегії відкритих дверей", що означало безперешкодне проникнення американських товарів і капіталу на китайський ринок [2:142-143].

Отже, наприкінці XIX – на початку XX ст. у зв'язку із вищевикладеними причинами Сполучені Штати рішуче змінили свій зовнішньополітичний курс в напрямку виходу на світову арену й вели боротьбу за сфери впливу, а саме поширення їхнього економічного і політичного панування на американський континент, простори Тихого океану та Азію.

Це були лише перші кроки в далеко неоднозначній історії експансіоністської політики США. Кроки, які гучно заявили на весь світ про те, що в боротьбу за "місцем під сонцем" вступила ще одна молода індустріальна держава., яка тоді, як показали наступні події перебувала лише на зорі свого розвитку.

Література

1. Всемирная история: В 24 т.- Т.19.Под ред. Бодак А.Н., Войнич И.Е., Волчек Н.М. и др.- Мн.: Литература,1997. – 512 с.
2. История дипломатии: В 2 т.- Т.2. Дипломатия в Новое время(1872-1919). -М.: Госполитиздат, 1945.
3. Історія США. Нарис. Інформаційне агентство Сполучених Штатів Америки. – К.,1994.
4. Новая история: В 3 т.-Т. 3.Учебное пособие для исторических факультетов. – М.,1960.
5. Новая история стран Европы и Америки. Второй период. Под ред. Кривогуза И.М. и Юрковского И.Ч. -М.: Высш. школа, 1998.- 316 с.
6. Согрин В.В. История США. Учеб. пособие. – Спб.:Питер,2003.- 193 с.

*Людмила П'єх
наук. керівник – проф. Б.Є. Трофим'як*

ПОЕТ-СЕЛЯНИН ПАВЛО ДУМКА – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

*А те зерно, що посіяв, не вмере, не загине,
Рознесеться геть широко по всій Україні.*

Павло Думка увійшов в історію України та нашої культури як талановитий поет,